

Disclosed the relevant article of the new Code of the anticriminal proceedings of evidence reveals the essence and basis of basic and advanced properties. Proposed solution to the problem of subjects obtaining evidence and a supporting role in this of all others. Given an exhaustive list of investigative, judicial and expert actions to obtain evidence and the forms of their of submission, evaluation and use in anticriminal proceedings.

Keywords: the evidence and their properties in the anticriminal proceedings, the subjects of obtaining of the evidence, the investigative, judicial and expert steps to obtaining of the evidence, the forms of the presentation, evaluation and use forms of the evidence.

УДК 343.13

А.М. Мартинців

здобувач кафедри кримінального
права, процесу і криміналістики
Прикарпатського юридичного
інституту Національного
університету
«Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ГРОШОВОГО СТЯГНЕННЯ ЯК ЗАХОДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Враховуючи те, що заходи забезпечення кримінального провадження обмежують права та свободи громадян (в тому числі і конституційні – недоторканість житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, банківських вкладів, свободу пересування тощо), закон піддає процедуру їх застосування детальній регламентації.

Зважаючи на вимоги кримінально-процесуальної форми, необхідність дотримання принципу законності, вивчення питань, що стосуються обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження є запорукою успішної та ефективної роботи органів досудового розслідування, дотримання прав громадян та

недопущення їх порушень.

Деякі автори вважають, що поняття «заходи забезпечення кримінального провадження» та заходи кримінально-процесуального примусу» [14, с. 329] є тотожними, тому у їх роботах висвітлені дані заходи.

Кримінально-процесуальний примус та класифікацію його видів досліджували такі радянські учені-процесуалісти: А. Н. Ахпанов, Б. Т. Базилев, Г. Н. Ветрова, З. Д. Єнікєєв, З. З. Зінатуллин, В. Г. Капустянський, З. Ф. Коврига, В. М. Корнуков, Ф. М. Кудін, І. Л. Петрухін, В. С. Чистякова та ін. Їх бачення кримінально-процесуального примусу знайшло продовження в працях сучасних російських учених, таких як Б. Т. Безлепкін, В. П. Бож'єв, В. Н. Григор'єв, С. П. Єфімічев, В. В. Кальницький, Є. К. Кутуєв, М. І. Капінус, В. А. Михайлов, І. Л. Трунов, Л. К. Трунова та ін. Серед вітчизняних учених вагомих внесок у розвиток наукового бачення окресленого кола питань внесли такі вчені, як Ю. П. Аленін, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. П. Кучинська, Л. М. Лобойко, О. Р. Михайленко, А. В. Молдаван, О. Б. Муравін, В. В. Назаров, В. В. Рожкова, Т. В. Садова, О. Г. Шило та ін. Дослідженню заходів забезпечення кримінального провадження присвячено роботи М.Х. Гафізова, Г. К. Кожевнікова, Ю.О. Кузовенко, С. М. Смокова. Однак, правову природу накладення грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження та його місце в системі заходів забезпечення кримінального провадження не було досліджено на сучасному розвитку кримінального процесу.

Метою статті є дослідження накладення грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження, зокрема його поняття, ознак.

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 131 КПК України одним із заходів забезпечення кримінального провадження є накладення грошового стягнення, застосування якого регламентується статтями 144-147 цього Кодексу [10]. Грошове стягнення є одним із заходів забезпечення кримінального провадження.

Г. Кожевніков вважає, перелічені у ст. 131 КПК України такі заходи забезпечення кримінального провадження, як: привід; накладення

грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; затримання особи; запобіжні заходи, здатні виконати головну кримінально-процесуальну функцію – забезпечити належну поведінку суб'єктів кримінального провадження, коло яких визначено відповідними нормами кримінально-процесуального закону [8, с. 69].

Грошове стягнення застосовується з метою досягнення дієвості провадження і полягає у накладенні цього стягнення ухвалою слідчого судді або суду на визначеного КПК України учасника провадження за невиконання ним процесуальних обов'язків. Навряд чи можна погодитися з Ю. В. Франціфіровим [20, с. 122], котрий вважає, що грошове стягнення відноситься до заходів процесуального примусу, які направлені на забезпечення відшкодування шкоди, заподіяної правопорушенням. Такої мети перед грошовим стягненням законодавець не формулює. Його застосування зумовлене порушенням учасниками кримінального провадження обов'язків, покладених на них КПК, а також порушенням порядку в судовому засіданні. Жодне з таких порушень ніяк не пов'язане із заподіяною правопорушенням шкодою і в принципі не може забезпечувати його відшкодування.

Грошове стягнення накладається: під час досудового розслідування – ухвалою слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора чи за власною ініціативою, а під час судового провадження – ухвалою суду за клопотанням прокурора чи за власною ініціативою.

У науковій літературі немає єдиного розуміння поняття грошового стягнення, не визначено його ознаки, тому варто розглянути думки різних вчених для того, щоб з'ясувати правову природу грошового стягнення у кримінальному провадженні.

О.В. Нікітіна грошове стягнення розглядає як захід кримінально-процесуального примусу лише в тих випадках, коли це прямо передбачено відповідною статтею закону у вигляді санкції за невиконання або неналежне виконання покладених процесуальних обов'язків, що перешкоджає або може перешкодити здійсненню

кримінально-процесуальної діяльності [17, с. 16].

На думку І.В. Гловюк, грошове стягнення є заходом забезпечення кримінального провадження, який застосовується до учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин, пов'язаний із несприятливими наслідками у покладенні на особу обов'язку зазнати обмеження майнового характеру у розмірі, визначеному КПК України [11, с. 339].

М.Х. Гафізов зазначав, що грошове стягнення носить каральний характер, його застосування призводить до матеріальних втрат; конституційним положенням про захист майна власника, в тому числі його грошових коштів, відповідає тільки судовий порядок накладення грошового стягнення; грошове стягнення, будучи засобом забезпечення належної поведінки певного кола учасників кримінально-процесуальної діяльності, порядку судового розгляду, за своєю суттю є санкцією за допущене порушення норм кримінально-процесуального права [6, с. 51]. Як бачимо, автор звужує застосування грошового стягнення виключно на стадії судового провадження, залишаючи поза увагою досудове провадження, що є неприпустимим.

В.В. Гевко визначаючи грошове стягнення як процесуальну відповідальність, зауважує: його суть полягає у стягненні з учасників кримінального провадження, які умисно, без поважних причин ухиляються від виконання покладених на них законом чи судом процесуальних обов'язків, грошових коштів у дохід держави [16, с. 319]. Подібної точки зору дотримується М. Грошевий, котрий вважає, що за своєю правовою природою накладення грошового стягнення є різновидом кримінальної процесуальної відповідальності, яка застосовується до учасника кримінального провадження за невиконання ним процесуального обов'язку і тим самим забезпечує дієвість окремої процесуальної дії та кримінального провадження в цілому [9, с.269].

Для того, щоб з'ясувати чи є грошове стягнення різновидом кримінально-процесуальної відповідальності необхідно з'ясувати, що розуміється під процесуальною відповідальністю. В загальному під процесуальною відповідальністю розуміють юридичний обов'язок суб'єктів процесуальних правовідносин діяти відповідно до приписів

процесуальних норм або сумлінно використовувати надані права, не зловживати ними, що виражається в їх правомірній поведінці, а в разі процесуального правопорушення чи зловживанні правом – у обов'язку правопорушника – зазнати несприятливих наслідків, передбачених санкцією порушеної процесуальної норми, яка виражається в засудженні і правообмеженні особистого і (або) майнового характеру [21, с. 7].

Кримінально-процесуальна відповідальність займає своє місце серед інших заходів примусу при забезпеченні (гарантій) в кримінальному процесі і певним чином з ними співвідноситься, в цьому плані можна погодитися з Г.Н. Вітровою, яка абсолютно вірно розглядає кримінально-процесуальну відповідальність як специфічний процесуальний засіб забезпечення кримінально-процесуальних відносин, який гарантуватиме виконання процесуальних обов'язків [5, с. 50.]. Виділення кримінально-процесуальної відповідальності як самостійного галузевого виду відповідальності нормативно ґрунтується на наявності в аналізованій галузі права власних охоронних правових приписів, які в свою чергу, володіють таким важливим структурним елементом, як санкції.

Як вважає Ю.О. Кузовенкова, застосовуване в кримінальному судочинстві грошове стягнення є санкцією кримінально-процесуальної відповідальності [13, с. 227]. Грошове стягнення має загальні ознаки: 1) має процесуальний характер і регулюється кримінальним процесуальним законом, а тому є складовою кримінальної процесуальної форми; 2) підстави, межі та порядок його застосування детально регламентовані законом; 3) воно спрямоване на досягнення єдиної мети - забезпечити належний порядок кримінального провадження, його дієвість; 4) має виражений примусовий характер, який залежить не від порядку реалізації цих заходів, а від їх законодавчої моделі. Навіть коли особа не заперечує проти обмеження її прав і свобод, що пов'язане із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, вони все одно мають примусовий характер, оскільки сама можливість застосування примусу передбачена законом; 5) має виключний характер - тобто застосовується лише в тих випадках, коли іншими заходами публічні завдання кримінального провадження досягнути неможливо; 6) специфічним є

суб'єкт застосування – ним, як правило, є слідчий суддя, суд [9, с.256].

Крім загальних ознак, що є характерними для будь-якого примусового заходу, грошове стягнення має індивідуальні властивості, несе специфічне навантаження в кримінальному процесі, являючи собою санкцію кримінально-процесуальної відповідальності. Воно носить штрафний характер і є засобом покарання осіб, котрі вчинили кримінально-процесуальне правопорушення, оскільки створює для них несприятливі наслідки у вигляді матеріального обтяження у зв'язку зі вчиненням правопорушення – невиконанням процесуальних обов'язків або непокорюю законним розпорядженням посадових осіб і державних органів, які на це уповноважені [12, с. 17].

Ю.А. Маркелова зазначає, що грошове стягнення – це штрафна (каральна) санкція кримінально-процесуальної відповідальності, що являє собою істотне обмеження, яке має зазнати правопорушник [15, с. 156]. Такої ж думки додержуються такі вчені як Б. Альмухаметов, Б.Б. Булатов, В.В. Николук, Е. Варпаховська [1, с. 22; 2, с. 45; 3, с. 67; 4, с. 33].

З.В. Попова під процесуальною санкцією розуміє необхідний елемент процесуальної норми, який визначає вид і міру юридичної відповідальності за її порушення, застосовуваний у спрощеному порядку особою (органом), що здійснює правозастосовчу діяльність (за винятком скасування незаконного правозастосовчого акта) [19, с. 13]. Вона поділяє процесуальні санкції на релевантні та нерелевантні. На відміну від релевантних санкцій, нерелевантні в першу чергу спрямовані на покарання правопорушника правової норми і обмеження його. В нерелевантних санкціях завжди яскраво виражена негативна оцінка дій правопорушника, його осуд з боку держави. Нерелевантні санкції поділяються на фінансові санкції та санкції фізичного впливу на учасників процесуальних правовідносин. В свою чергу фінансові санкції можуть бути двох видів: грошові та майнові [18, с. 19]. Виходячи із сказаного, грошове стягнення є різновидом нерелевантних санкцій, а саме грошових.

Грошове стягнення як захід забезпечення кримінального провадження потрібно відмежовувати від штрафу, який застосовується за

ухилення від явки або злісну неповагу до суду і передбачений ст.185-3 КУпАП [7].

Відмінність між кримінально-процесуальним грошовим стягненням і адміністративним стягнення у розмірі, а також у наявності конкретного способу ухилення від явки – злісності. Злісність в ухиленні від явки, яка є обов'язковою ознакою складу правопорушення, передбаченого ст. 185-3 КУпАП, проявляється у навмисному усуненні, неодноразовій відмові від участі у слідчих та процесуальних діях. Факт злісного ухилення повинен підтверджуватись документами, які підтверджують офіційні виклики перекладача. Як докази відсутності злісності в ухиленні від явки можуть бути надані різні юридичні документи – лікарняні листи, документи щодо відрядження та ін. Вважаємо, що законодавцю необхідно переглянути санкцію ст. 185-3 КУпАП і збільшити розмір штрафу, який може бути накладений за злісне ухилення учасників від явки до органів досудового слідства, суду.

Отже, підсумовуючи викладене, ми дійшли висновків:

- застосовуване в кримінальному судочинстві грошове стягнення є санкцією кримінально-процесуальної відповідальності;
- грошове стягнення застосовується з метою досягнення дієвості провадження і полягає у накладенні цього стягнення ухвалою слідчого судді або суду на визначеного КПК України учасника провадження за невиконання ним процесуальних обов'язків;
- грошове стягнення є заходом забезпечення кримінального провадження, який застосовується до учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин;
- грошове стягнення носить каральний характер, його застосування призводить до матеріальних втрат;
- відмінність між кримінально-процесуальним грошовим стягненням і адміністративним штрафом у розмірі, а також у наявності конкретного способу ухилення від явки – злісності.

Література

1. Альмухаметов Б. Привод и денежное взыскание / Б. Альмухаметов, Б. Булатов // Законность. – 2003. – № 3. – С. 22-23.
2. Булатов Б.Б. Государственное принуждение в уголовном судопроизводстве: монографія / Б.Б. Булатов. – Омск: Омская академія МВД России, 2003. – 320 с.
3. Булатов Б.Б. Меры уголовно-процессуального принуждения (по главе 14 УПК России) / Б.Б. Булатов, В.В. Николук. – М.: Спарк, 2003. – 180 с.
4. Варпаховская Е. Денежное взыскание в уголовном судопроизводстве / Е. Варпаховская // Законность. – 2003. – № 8. – С. 33.
5. Ветрова Г. Н. Уголовно-процессуальная ответственность / Г.Н. Ветрова. – М.: Наука, 1987. – 211 с.
6. Гафизов М.Х. Денежное взыскание как мера уголовно-процессуального принуждения: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М.Х. Гафизов. – М., 2007. – 168 с.
7. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/>
8. Кожевніков Г. Заходи забезпечення кримінального провадження / Г. Кожевніков // Вісник Національної академії прокуратури України. – № 3. – 2013. – С. 68-70.
9. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туман та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. - Х. : Пр; 2013. – 824 с.
10. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу до документа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
11. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар / відп. ред.: С.В. Ківалов та ін. – Х.: Одісей, 2013. – 1104 с.
12. Кузовенкова Ю.А. Денежное взыскание в системе мер уголовно-процессуальной ответственности: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / Ю.А. Кузовенкова. – Самара, 2009. – 19 с.
13. Кузовенкова Ю.А. Денежное взыскание в уголовном судопроизводстве как санкция уголовно-процессуальной ответственности / Ю.А. Кузовенкова // Общество и право. – 2008. – № 3. – С. 224–228.
14. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (загальна частина) / Рожнова В.В., Савицький Д.О., Конюшенко Я.Ю. та ін.. – К.: Національна Академія Внутрішніх Справ, 2012. – 398 с.
15. Маркелова Ю.А. К вопросу об основаниях и пределах применения денежного взыскания как санкции уголовно-процессуальной ответственности Ю.А. Маркелова // Юридический аналитический журнал. – №2 (16). – 2006. – С. 154-159.
16. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу

України від 13 квітня 2012 року / за ред. О.А. Банчука, Р.О. Куйбіди, М.І. Хавронюка. – Х.: Фактор, 2013. – 1072 с.

17. Никитина О.В. Сущность и значение судебного контроля при применении иных мер процессуального принуждения в досудебном производстве (в порядке гл. 14 УПК РФ): автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук: 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / О.В. Никитина. – Челябинск, 2006. – 24 с.

18. Попова З.В. Виды процессуальных санкций // Арбитражный и гражданский процесс. – 2006. – № 12. – С. 17-20.

19. Попова З.В. Санкции норм процессуальных отраслей права : автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.01 / Попова Зинаида Викторовна. – Санкт-Петербург, 2012. – 20 с.

20. Францифиров Ю. В. Противоречия уголовного процесса. – М.: При-ор-издат, 2006. – 176 с.

Анотація

Мартинців А.М. Поняття грошового стягнення як заходу забезпечення кримінального провадження. – Стаття.

У статті досліджено поняття «грошового стягнення» у науці кримінального процесу як заходу забезпечення кримінального провадження, як виду кримінально-процесуального примусу і як санкції кримінально-процесуальної відповідальності. Визначено основні ознаки грошового стягнення та його відмінність від адміністративного штрафу.

Ключові слова: заходи забезпечення кримінального провадження; невиконання процесуальних обов'язків; накладення грошового стягнення; учасники кримінального провадження.

Аннотация

Мартынцив А.М. Понятие денежного взыскания как меры обеспечения уголовного производства. – Статья.

В статье исследовано понятие «денежного взыскания» в науке уголовного процесса как меры обеспечения уголовного производства, как вида уголовно-процессуального принуждения и как санкции уголовно-процессуальной ответственности. Определены основные признаки денежного взыскания и его отличие от административного штрафа.

Ключевые слова: меры обеспечения уголовного производства; невыполнение процессуальных обязанностей; наложение денежного взыскания; участники уголовного судопроизводства.

Summary

Martyntsiy A.M. The concept of money as a means of ensuring the recovery of criminal proceedings. – Article.

The article explores the concept of «monetary penalties» in the science of criminal process, as a means of ensuring the criminal proceedings, as a form of criminal procedural coercion and sanctions as criminal procedural justice. The main features of the monetary penalty and is it different from an administrative fine.

Key words: ensuring measures of criminal proceedings; failure to comply with procedural obligations; imposing monetary penalty; parties in criminal proceedings.

УДК 343.116

Л.В. Мединська

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового,
екологічного, земельного та
аграрного права Прикарпатського
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Однією із обов'язкових умов ефективного розслідування злочинів та подальшого їх судового розгляду є не лише фаховість та професійний досвід органів, які здійснюють кримінальне провадження, а й необхідність використання спеціальних знань різних галузей (медицини, бухгалтерії, автотехніки тощо). Потреби судочинства у використанні досягнень науки та техніки породжують необхідність залучення у провадження спеціальних суб'єктів – носіїв спеціальних знань, які після їх допуску у кримінальний процес є самостійними учасниками кримінального провадження. Це свідчить про актуальність вивчення